

Raili Huopainen Museoesine osana kuninkuuskiistaa

Kysymys museokokoelmien palauttamisesta maahan tai kansalle, josta ne ovat peräisin, on maailmalla varsin ajankohtainen, mutta Suomessa hyvin harvinainen. Palautusvaatimukset liittyvät usein esineisiin, joilla on merkitystä heimon, kansan tai kansanosan riitteihin, historiaan tai uskontoon. Palautusvaatimukset koskevat usein etnografisia museoita, joilla on kolonialistinen tausta. Tällaiset museot ovatkin joutuneet pohtimaan, mikä on niiden merkitys nykyään, kenellä on oikeus omistaa ja esitellä toisen esineellistä kulttuuria ja mille yleisölle. Ei siis ole ihme, että etnografiset museot maailmalla pohtivat uusia toimintamalleja saavuttaakseen uusia yleisöjä.

Suomen kolme etnografista museota

Suomessa on kolme etnografista museota: Kulttuurien museo, joka on osa Kansallismuseota ja Suomen Lähetysseuran museo, Kumbukumbu Helsingissä sekä Helinä Rautavaaran museo Espoossa. Kumbukumbu on näistä museoista vanhin, perustettu vuonna 1931. Jo ennen museon perustamista vuosina 1911–1912 Lähetysseura järjesti Suomen ensimmäisen etnografisen kiertonäyttelyn, jossa oli esillä lähetyssaarnaajien tuomia esineitä Kiinasta ja Afrikasta, Ambomaalta. Näyttely teki suomalaisille tunnetuksi tuolloin vähän tunnettuja Euroopan ulkopuolisia kulttuureja.

Kumbukumbun kokoelmiin kuuluu noin 9 000 esinettä ja 100 000 valokuvaa. Aineisto on koottu eri kulttuureista ja maista, joissa Suomen Lähetysseura on toiminut 1800-luvun lopulta nykypäivään. Museon vanhimmat kokoelmat ovat Ambomaalta Namibiasta ja keisariajan Kiinasta. Lähetystyöntekijät hankkivat ja saivat lahjaksi etnografista esineistöä. Monet museon esineistä kertovatkin suomalaisten suhteista heimokuninkaisiin ja keisarillisiin virkamiehiin.

Ombalantu-heimon rituaalikivi

Museon kokoelmiin on kuulunut myös Ombalantu-heimon rituaalikivi. Kivi lahjoitettiin lähetyssaarnaaja Heikki Saarelle vuonna 1931 ja seuraavana vuonna se liitettiin museon kokoelmiin. Kiveä on käytetty poikien initaatiomenoissa, ja siihen on teroitettu keihäät sotaan lähdetessä. Siitä miksi kivi annettiin Saarelle, ei ole tarkkoja tietoja, mutta on todennäköistä, että kiven merkitys ja käyttö olivat tuolloin jo muuttuneet

Ombalantu-heimon rituaalikivi. Kuva: Tapani Pentikäinen.

Vaikka Namibia on tasavalta, on heimokuninkailla traditionaalista valtaa heimonsa keskuudessa. Ombalantu-heimolla ei ole ollut kuningasta yli sataan vuoteen. Heimon viimeinen, julma kuningas Kamhaku ka Huhwa poltettiin majaansa noin vuonna 1836. Nyt Ombalantu-heimon kuninkuuden palauttaminen on noussut esille, minkä vuoksi käydään kiistaa siitä, kenelle kuninkuus kuuluu. Tässä kiistassa Kumbukumbun kokoelmiin kuulunut rituaalikivi on noussut keskeiseksi. Pyyntöjä kiven palauttamisesta on tullut museolle useita. Museo ei kuitenkaan palauta esineitä yksityisille ihmisille, jos esineen omistusoikeus on kyseenalainen, eikä museo myöskään sekaannu paikallisiin kiistoihin.

Kulttuuriesineiden maastavientiä rajoittavat laki ja asetus. Lisäksi kulttuuriesineiden palautusta koskevissa asioissa museot noudattavat Kansainvälisen museoneuvoston (International Council of Museums, ICOM) eettisiä ohjeita, joiden mukaan palautusta koskevien keskustelujen tulee tapahtua puolueettomasti ja perustua tieteellisiin, ammatillisiin ja humanitaarisiin periaatteisiin. Lisäksi on otettava huomioon paikallinen, kansallinen ja kansainvälinen lainsäädäntö. Periaatteena on, että esineiden palautus tapahtuu museoiden tai muiden virallisten organisaatioiden kesken.

Namibian Kansallismuseo pyysi kiven palauttamista vuonna 2013. Maastavientiluvan myönsi Museovirasto. Suomen Lähetysseuran museo palautti rituaalikiven Namibian Kansallismuseolle. Kivi luovutettiin Namibian presidentin valtiovierailun yhteydessä. H.E. Mr. Hifikepunye Pohamba, Namibian tasavallan presidentti vastaanotti kiven Helsingissä Lähetyskirkossa järjestetyssä tilaisuudessa 13.11.2013.

Ombalantu-heimon rituaalikiven luovutus 13.11.2013 Namibian tasavallan presidentti Hifikepunye Pohamballe (keskellä). Oikealla Suomen Lähetysseuran toiminnanjohtaja Seppo Rissanen, vasemmalla Museoviraston pääjohtaja Juhani Kostet. Kuva: Jarmo Kulonen.

Kiven palautus on herättänyt Namibiassa paljon huomiota. Kiista kuninkuudesta jatkuu.

Kirjoittaja on Kumbukumbu, Suomen Lähetysseuran museon museonjohtaja.

Jälkikirjoitus: Presidentti Hifikepunye Pohamba luovutti 14.2.2014 rituaalikiven Ombalantu-heimolle. Ombalantu Traditional Authorityn puolesta kiven vastaanotti heimon päällikkö Oswin Mukulu.